

Aaro Tuuri

Välineitä sellonsoiton opettamiseen

Musiikkiteknologia ja improvisointi työkaluina

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Musiikki

Musiikkipedagogi (AMK)

Opinnäytetyö

16.5.2018

Tekijä Otsikko Sivumäärä Aika	Aaro Tuuri Välineitä sellonsoiton opettamiseen - Musiikkiteknologia ja improvisointi työkaluina 31 sivua 16.5.2018
Tutkinto	Musiikkipedagogi (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Musiikin tutkinto
Suuntautumisvaihtoehto	Musiikkipedagogi, sello
Ohjaaja	MuT Annu Tuovila
<p>Tämä opinnäytetyö käsittelee musiikkiteknologian ja improvisaation käyttöä työkaluna sellonsoiton opetuksessa. Tavoitteena on löytää keinoja liittää musiikkiteknologia ja improvisointi sellotunnille mahdollisimman saumattomasti varsinkin oppilaan näkökulmasta.</p> <p>Ensin tutkin opinnäytetyössäni musiikkiteknologian käyttöä sellonsoitossa ja soitonopetuksessa. Esittelen mielestäni hyödyllisiä välineitä erilaisista näkökulmista ja erilaisissa tilanteissa. Seuraavaksi tutkin improvisaatiota ja sen mahdollisuuksia musiikin harrastamisessa ja soiton oppimisessa.</p> <p>Yhteenvetona työni tuloksista esittelen neljännessä luvussa kolme esimerkkiä, jotka sisältävät ideoimiani harjoituksia. Jokaisessa esimerkissä on selkeä päämäärä, jota kohti harjoitukset johdonmukaisesti vievät. Ideat perustuvat aiempaan kokemukseeni ja opinnäytetyötäni varten lukemaani materiaaliin.</p> <p>Harjoitusten ideana on, että improvisointi tulisi niiden avulla luonnolliseksi osaksi soiton opiskelua, vaikka oppilas ei olisikaan aiemmin kokeillut improvisointia. Samalla oppilaalle tulevat tutuksi musiikkiteknologian luomat mahdollisuudet. Näin improvisoinnista ja musiikkiteknologiasta muodostuu soiton oppimisen välineitä, joita oppilas voi haluamallaan tavalla käyttää musiikin harjoittamisensa tukena.</p>	
Avainsanat	improvisointi, musiikkiteknologia, sello, pedagogia

Author Title	Aaro Tuuri Music Technology and Improvisation as Tools for Cello Teaching
Number of Pages Date	31 pages 16 May 2018
Degree	Bachelor of Music Pedagogy
Degree Programme	Music
Specialisation option	Music Pedagogy, Cello
Instructor	Annu Tuovila, DMus
<p>This Bachelor's thesis reflects on the use of music technology and improvisation as tools in teaching cello music. The goal is to find ways to add music technology and improvisation to cello lessons as seamlessly as possible, especially from the student's perspective.</p> <p>In the beginning of my thesis I explore the use of music technology in playing the cello and teaching an instrument. I demonstrate some useful tools from different angles and in different situations. After that I'm studying improvisation and the possibilities it opens for learning and playing music.</p> <p>In summary of my work, I introduce three examples, which include exercises I mostly invented myself. Each example aims towards a clear goal in logical order. Ideas are based on my previous experience and the material I have read for my thesis. The idea behind the exercises is that improvising would become a natural part of studying and playing, even if the student had not previously tried improvising. At the same time, the students will become familiar with the possibilities created by the music technology.</p>	
Keywords	improvisation, music technology, cello, pedagogy

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Perusteet opinnäytetyölle	2
2.1	Musiikkiteknologiaa ja improvisaatiota tarvitaan soitonopetuksessa	2
2.2	Lähtökohtani ja mistä aineisto	3
3	Musiikkiteknologia avuksi sellonsoiton opetukseen	5
3.1	Internet	6
3.2	Sovellukset ja ohjelmat	7
3.3	Nuotinnusohjelmistot	10
3.4	Digitaalinen oppimisalusta	11
3.5	Seuraava askel	12
4	Sellonsoiton opettaminen improvisaation kautta	13
4.1	Mitä on improvisointi	13
4.2	Improvisointi välineenä opetuksessa	13
4.3	Vapaa improvisaatio	16
4.4	Ohjattu improvisaatio – säännöt	17
4.5	Nuottien oppiminen nuoteitta	17
5	Käytännön esimerkkejä, ideoita ja harjoituksia sellotunnille	19
5.1	Vasta-alkaja – keskustelu soittimilla	19
5.2	Alkaa hahmottua – kuvasta soittaminen	21
5.3	Kuulenko oikein – sokkona hapuilua	24
6	Pohdinta	27
	Lähteet	29

1 Johdanto

Tarkoitukseni on löytää keinoja liittää musiikkiteknologia ja improvisaatio soitonopetukseen mahdollisimman saumattomasti ja luonnollisesti varsinkin oppilaan näkökulmasta. Sellistinä pohdin nimenomaan sellonsoiton opettamiseen liittyviä seikkoja, mutta suuri osa asioista toiminee muillekin soittimille. Yritän lähestyä aiheita käytännönläheisesti ja keskittyä asioihin, joita voisi helposti käyttää ja toteuttaa.

Kun teknologia on tullut yhä enenevässä määrin arkeen, on se luonnollista tuoda myös mukaan soittotunnille apuvälineenä. Internetiin ja erilaisiin arkisiin laitteisiin on kehitetty paljon hyödyllisiä soittamisen ja oppimisen apuvälineitä, joihin melkein kaikilla on mahdollisuus päästä käsiksi, jos vain osaa etsiä niitä. Tulevaisuudessa luulisin nuottien ja kaiken mahdollisen musiikin opiskelussa siirtyvän yhä enemmän esim. tabletteihin, puhelimiin ja nettiin ”iPad kädessä” syntyneen sukupolven varttuessa.

Improvisaation tuominen soittotunneille jää yleensä riippuvaiseksi opettajan opetustyylistä. Improvisaatiota on toki ollut niin kauan kuin musiikkiakin, mutta 1900-luvusta eteenpäin se on ollut taidemusiikin soiton opiskelussa vähemmän esillä. Ennen se kuului muusikon perustaitoihin. Pidän mielenkiintoisena pohdiskelua siitä, miten improvisaatiota voi käyttää välineenä ”perinteisesti” opittavien asioiden oppimiseen soittotunnilla. Esimerkiksi jos aloittavalle oppilaalle opettaisi musiikin ja soittimen hahmottamista improvisoiden ja sitä kautta vasta nuotit. Samalla improvisaatio kehittää monia muita soittamisessa hyödyllisiä taitoja, esimerkiksi luovuutta ja kuuntelutaitoa, rohkaisee kokeilemaan erilaisia soittotekniikoita ja opettaa hahmottamaan musiikkia. Mielestäni tärkeimpiä näkökulmia on se, että improvisaatio vapauttaa nuottien luomista kahleista, kannustaa luovuuteen ja saattaa innostaa oppilaita jopa säveltämiseen. Samalla improvisaatio saattaa kannustaa oppimaan uusia soittotekniikoita oppilaan halutessa soittaa jollain tietyllä tavalla.

Opinnäytetyöni aluksi kerron työni lähtökohdista. Sen jälkeen esittelen musiikkiteknologian käyttöä sellonsoitossa ja soitonopetuksessa. Esittelen mielestäni hyödyllisiä välineitä erilaisista näkökulmista ja erilaisissa oppimistilanteissa. Luvussa neljä tutkin improvisaatiota ja sen mahdollisuuksia ja hyötyjä muidenkin asioiden oppimisessa. Eräänlaisena yhteenvetona aiheista esittelen lopuksi käytännön esimerkkejä, ideoita ja harjoituksia sellotunneille.

2 Perusteet opinnäytetyölle

2.1 Musiikkiteknologiaa ja improvisaatiota tarvitaan soitonopetuksessa

Opinnäytetyöni aiheet ovat kirjoitushetkellä hyvin ajankohtaista, sillä samoja asioita mietitään ja kokeillaan ympäri Suomea musiikkialan oppilaitoksissa. Opetushallitus julkaisi 20.9.2017 taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet, joiden on oltava voimassa syyslukukaudella 2018 aloittavilla oppilailla. Uudessa opetussuunnitelmassa on useita eri tavoitteita, jotka liittyvät työni aihepiiriin.

Kaksi uuden opetussuunnitelman tavoitteista liittyy suoraan opinnäytetyöni aiheisiin: ”Opetuksen tavoitteena on tarjota tilaisuuksia tutustua musiikkiteknologiaan työvälinaikana ja kannustaa oppilasta harjoittelemaan improvisoinnin, sovittamisen ja säveltämisen perustaitoja.” (Opetushallitus 2018, sivu 48.)

Uudessa opetussuunnitelmassa on useita tavoitteita, joiden saavuttamista musiikkiteknologia ja improvisointi tukevat mielestäni hyvin. Esimerkiksi: ”Opetuksen tavoitteena on ohjata oppilasta kuuntelemaan omaa musisointiaan ja mukauttamaan sen osaksi soivaa musiikillista kokonaisuutta ja ohjata oppilasta tuottamaan omia musiikillisia ideoita ja ratkaisuja.” (Opetushallitus 2018, sivu 48.) Viidennen luvun käytännön esimerkeissä pyrin kiinnittämään huomiota mahdollisimman moneen uuden opetussuunnitelman tavoitteesta.

Olennaista opetuksen kannalta ei kuitenkaan ole se, että nuo asiat ovat kirjoitettuna opetussuunnitelmaan, vaan ne syyt, joiden takia ne sinne on lisätty. Mitä lasten tai oppilaiden kannalta merkitsee improvisoinnin ja musiikkiteknologian käyttö musiikin opiskelussa?

Jo alle kouluikäisten kodeissa on suurimmassa osassa vähintään yksi tablettitietokone ja yli kaksi kolmasosaa lapsista käyttää sitä ainakin joskus (Pylkkänen 2015, 36, 39). Koulun alkaminen on luonnollinen ajankohta ostaa lapselle ensimmäinen puhelin. DNA:n onlinekyselyn perusteella 8-vuotiaista 87 prosentilla on jo älypuhelin (talouselama.fi 2018). Teknologia on siis olennainen osa arkipäivää jo lapsena, joten sitä olisi luonnollista käyttää avuksi myös soittotunnilla.

Improvisaatio kehittää musiikillista luovuutta, ilmaisukykyä ja rohkeutta. Sen on todettu vapauttavan sensuurista ja pienentävän epäonnistumisen pelkoa. Improvisoinnin avulla pääsee vaikka jo heti ensimmäisellä soittotunnilla mm. luovuuden, kuuntelun ja reaktiokyvyn harjoittamisen äärelle. Klassisen musiikin opetuksessa nämä elementit jäävät

usein nuottien ja tekniikan opetteluun varjoon. Vahvojen tunnekokemusten opettaminen ei ole yksinkertaista, mutta improvisointi luo hyvän perustan tälle. Esittäjän kokemusten ja tunteiden esille tuomista ja tulkintaa tarvitaan myös kirjoitettua musiikkia esittäessä. (Tantarimäki 2013, 4-5; Nietosvuori 2015, 7.)

Monet lapset ja nuoret saattavat kokea klassisen musiikin opiskelun irralliseksi muusta elämästä. He saattavat esimerkiksi kuunnella omalla ajallaan kevyempää musiikkia ja osaavat ehkä laulaa mukana. Klassinen musiikki on taas sitä mitä soitetaan nuoteista siellä tunnilla. Tätä väliä pitäisi mielestäni kuroa umpeen ja musiikkiteknologiaa ja improvisointia voisi käyttää tässä välineenä. Jos oppilaan kiinnostus musiikkiin yleensäkin kasvaa, auttaa se säilyttämään kiinnostuksen myös soiton opiskeluun. Korvakuulolta laulaminen on jo lähellä improvisointia. Musiikin opiskelu on kokonaisvaltaisempaa ja se hyödyntää kaikkia musiikkitaitoja, kun mukana on improvisoivaa musiikin tekemistä. Lapsien toiveissa on mahdollisuus kokeilla ja luoda musiikkia, mutta nuoteista soittaminen johtaa vain mallin jäljentämiseen. (Tuovila 2003, 248.)

Tulevana musiikkipedagogina näen tarpeelliseksi syventyä aiheisiin ja toivon että muutkin saisivat opinnäytetyöstäni ideoita ja vinkkejä opettamiseensa tai soittamiseensa. Mielestäni musiikkipedagogin pitää olla avoin uusille ideoille ja tavoille opettaa. Ammattitaidon ylläpitäminen ei riitä, vaan tulisi pyrkiä kehittämään jatkuvasti.

2.2 Lähtökohtani ja mistä aineisto

Opinnäytetyöni aihe asettui helposti. Olen Metropoliasa opiskeluni aikana päässyt improvisoimaan paljon ja tekniikasta olen aina ollut kiinnostunut. Suurin syy aihevalintaan oli oikeastaan se, että halusin oppia näistä aiheista lisää. Opinnäytetyö antoi siis hyvän tekosyn perehtyä aiheisiin syvemmin. Sattumalta nämä aiheet ovat myös ajankohtaisia uuden opetussuunnitelman myötä.

Opiskeluaikana tekniikan käyttö apuna on ollut minulle luonnollista ja vapaa-ajallanikin räpellän aina eri laitteiden parissa. Opiskelin ennen Metropoliaa Helsingin Konservatorion ammattipuolella sellonsoittoa. Siellä käytettiin Finale -nuotinnusohjelmaa lähes läpi opiskeluiden muun muassa teorialuentien yhteydessä ja sovitusryhmiin.

Improvisaatioon sain oikeastaan kunnolla kosketuksen vasta Metropoliasa pakollisella improvisaatiokurssilla. Sen jälkeen osallistuin Metropolian Improklubiin. Olen soittanut

myös Jens Lindqvistin säveltämissä ”*Duell*” ja ”*Legato Nero*” -teoksissa, joista osa soitettiin melko vapaasti improvisoiden. Legato Nerossa oli mukana tanssija, joka improvisoi mukana ja toi improvisointiin lisäelementin. Näitä teoksia harjoitellessani yritin perehtyä kunnolla siihen, millainen improvisaatio toimii esitystilanteessa. Pidimme paljon yhteisharjoituksia pelkästään improvisoiden ja pohdimme yhdessä aihetta.

Opettamisesta minulla on kokemusta suhteellisen vähän. Opintojeni kautta minulla on ollut melkein koko ajan harjoitusoppilaita ja olen opettanut Tempo-orkesterissa. Opettajani Tapani Heikinheimo on aina kannustanut improvisoinnin käyttöön opettaessa ja hänen kauttaan olen saanut monta käyttökelpoista improvisaatioharjoitusta ja vinkkiä. Kaikilla oppilaillani oli älypuhelin käytössä ja olen neuvonut ja kannustanut, miten niistä voisi hyötyä sellonsoitossa.

Viidennen luvun esimerkit ja harjoitukset pohjautuvat suurimmaksi osaksi omiin kokemuksiini. Ensimmäisen ja kolmannen esimerkin idean ainakin luulen keksineeni itse. Olen käyttänyt niitä opetuksessani yksinkertaisemmassa muodossa, mutta opinnäytetyötä varten ideoin harjoituksia pidemmälle. Voi toki olla, että olen opintojeni aikana törmännyt niihin jossain muualla. Lähdin kehittämään opinnäytetyöni aihepiirejä miettimällä, miten ideoihin voisi yhdistää todennäköisesti opintojeni aikana oppimiani tai keksimiäni harjoituksia tarkoituksenmukaisesti. Kuvasta soittamiseen olen taas törmännyt useassakin yhteydessä, mutta halusin analysoida ja kehitellä siitä omannäköiseni loogisen kokonaisuuden, jolla on selkeä päämäärä. *Soivat kuvat pianolla* -opinnäytetyö (Brännkärr; Heikkilä 2008) käsitteli aihetta niin peruspohjaisesti, että siitä oli helppo kirjoittaa. Siinä observoitiin eri opettajien kuvaimprovisaatiotunteja, kerrottiin oppilaiden reaktioita ja analysoitiin opetuksen toimivuutta. Valitettavasti minulla ei ollut mahdollisuutta testata opinnäytetyöni harjoituksia kokonaisuutena ”koekaniineilla”.

Kirjoittaminen on ylipäättänsä minulle melko vierasta ja tämä on ensimmäinen kerta, kun kirjoitan mitään opinnäytetyön kaltaista virallista. Tämän takia valmistauduin lukemalla paljon muiden opinnäytetöitä, joista osa päättyi lähteeksikin. Mainitsen tässä pari opinnäytetöitä, jotka varmasti ovat vaikuttaneet kirjoittamiseen, vaikka en niihin muualla suoraan viittaakaan: *Imitaatio ja improvisaatio: Orff ja Suzuki varhaisiän musiikkikasvatuksessa* (Kulmala 2010) ja *Kuuntele ope, ihana ääni!* (Puutio 2014).

3 Musiikkiteknologia avuksi sellonsoiton opetukseen

Musiikkiteknologia-termiä voi käyttää kaikesta teknologista jota käytetään musiikin tekemisessä, opetuksessa, opiskelussa ja analysoimisessa (opiskele.com 2018). Kokemukseni mukaan ensimmäinen asia joka kannattaa muistaa käyttäessä musiikkiteknologiaa opetuksessa on se, että siitä pitää olla enemmän apua kuin haittaa oppilaalle. Sen pää tarkoitus on tuoda oppimateriaalia helpommin ja monipuolisemmin saataville, opettaa tehokkaammin, tuoda uusia tapoja oppia ja tehdä oppimiskokonaisuudesta monipuolisempaa. Opettajalle musiikkiteknologia voi tuoda monia elämänlaatua parantavia helppouksia. Käytön pitää olla niin sujuvaa, ettei se haittaa soittotunnin kulkua.

Voidakseen käyttää musiikkiteknologiaa tehokkaasti opettamiseen, opettajan on ensinnäkin hallittava käyttämänsä laitteet ja myös osattava pedagogiselta kannalta käyttää oikeita välineitä oikeassa paikassa (Bauer 2014). Mielestäni pitää kysyä itseltä miksi ja mihin välinettä tarvitsee. Syitä voi olla monenlaisia, mutta mitään ei kannata tehdä soittotunnilla pelkästään teknologian takia. Yksi parhaista syistä musiikkiteknologian käyttämiseen on se, että oppilas saattaa innostua ja motivoitua joko laitteiden mukanaolosta opetuksessa tai monipuolisista oppimistavoista.

William I. Bauer esittelee kirjassaan ”Music Learning Today” (2014) ajatusmallin, jonka mukaan opettaja saavuttaa parhaan tuloksen saavuttaen, jos hänellä on hallinnassa opettavan asian sisältö, pedagogia ja musiikkiteknologia. Jos osaa tasapainotella niiden välillä, lopputulos on parempi kuin jos on esimerkiksi erikoistunut musiikkiteknologiaan, pedagoginen guru tai kurinpitoekspertti. Yhtä teknologista ratkaisua ei ole, joka sopisi jokaiselle oppilaalle, koululle, opettajalle tai luokkaan. Pitää myös ymmärtää miten eri osa-alueet toimivat yhdessä. (Bauer 2014.)

Tablettitietokone on mielestäni paras teknologinen apuväline soittotunnilla. Applen iPadille on tehty huomattavasti enemmän musiikkiin liittyviä sovelluksia kuin Android tableteille. Androidilla taas tiedostojen hallinta on kokemuksieni mukaan helpompaa. Tabletin saa kätevästi nuottitelineelle ja sitä voi käyttää kädessä helpommin kuin kannettavaa tietokonetta. Useisiin malleihin saa sim-kortin nettiyhteyttä varten tarvittaessa. Useimmilla oppilaalla on todennäköisesti älypuhelin. Jos sitä on tarkoitus käyttää opetustilanteissa, opettajan on hyvä varautua laturin kanssa. Ainakin omat oppilaani ovat usein pelanneet puhelimen akun tyhjäksi tulomatkalla soittotunnille. Luokassa olisi hyvä olla myös kaiuttimet, joilla voi kuunnella puhelimelta tai tabletilta tarvittaessa. Joissain uusissa puhelinmalleissa ei ole lainkaan perinteistä kuulokeliitintä. Jos haluaa varmistaa,

että kaikki pystyvät käyttämään kaiutinta, on hyvä olla helppokäyttöinen bluetooth -vastanotin.

3.1 Internet

Internet on osa nykypäivää ja varsinkin nuoremmille sukupolville arkinen asia. Tässä muutamia esimerkkejä kuinka sitä voi käyttää hyödyksi.

Internet on kokemuksieni mukaan täynnä videoita, joista voi olla iloa oppimisessa. Soittamiseen liittyviä ohjevideoita löytyy varsinkin aloittelijoille, mutta myös pidemmälle oleville. Kuuluisia muusikoita ja esityksiä kannattaa mainostaa ja opettaa miten niitä voi etsiä. Oppilaan on myös mahdollista jakaa omaa soittoaan muille ja kuunnella ympäri maailmaa opiskelijoiden esityksiä videonjakamissivustojen kautta. Uuden kappaleen tullessa ohjelmistoon, on hyvä tutustua siihen kuuntelemalla nauhoitetta siitä. Tekijänoikeudet estävät videon esittämistä oppitunnilla ilman tekijänoikeuden haltijan lupaa, mutta ilman liikkuvaa kuvaa musiikkia saa kuunnella esimerkiksi YouTubesta (paitsi näytelmä- ja elokuvateoksia). Näin ollen internetin musiikkipalvelut sopivat soittotuntikäyttöön paremmin. Toki oppilasta voi kannustaa katsomaan videoita omalla ajallaan.

Pilvipalvelut ovat internetissä olevaa omaa levytilaa, jonne voi ladata tiedostoja ja käyttää niitä missä tahansa missä on verkkoyhteys. Yleisimpiä pilvipalveluita ovat Google Drive, Dropbox, OneDrive ja iCloud. Opetuskäytössä kannattaa ladata pilvipalveluun ainakin kaikki mahdollinen itse tehty opetusmateriaali, vaikka skannattunakin. Näin ne löytyvät aina tarvittaessa, jos esim. oppilaalta ovat jääneet nuotit kotiin. Pilvipalvelun kautta on myös helppo jakaa oppilaalle tiedostoja, kuten tunnilla tehtyjä nauhoituksia tai nuotteja ja muuta materiaalia. Olen tehnyt Google Driveen kaikille oppilailleni oman kansion, johon kopioin heille jakamani materiaalit. Pidän siellä myös tekstitiedostoa, johon kirjoitan tuntipäiväkirjaa, jotta muistan tärkeät asiat seuraavallakin viikolla. Tunnilla ei saa kuitenkaan mennä liikaa aikaa tabletin käyttöön. Tekijänoikeudet rajoittavat nuottien jakamista, sillä tekijänoikeuden alaisia sävellyksiä ei saa jakaa ilman tekijänoikeuden haltijan lupaa. Suoja-aika on Suomessa ja ETA-alueella peräisin olevilla sävellyksillä 70 vuotta säveltäjän kuolinvuoden päättymistä ja muualla se on yleensä 50 vuotta (Tekijänoikeus.fi 2018). Omatekoiselle opetusmateriaalille ei ole rajoituksia. Tekijänoikeuksista vapaita teoksia löytyy esimerkiksi imslp.org sivustolta skannattuna tai muuten digitaalisessa muodossa. Pilvipalveluun voi myös laittaa oppilaan soittovideoita esimerkiksi esiintymis-

tilanteista. Sen avulla syntyy digitaalinen portfolio, josta oppilas itsekin voi seurata kehitystään. Näin oppilas voi analysoida ja reflektoida omaa soittoaan ja oppimistaan. Alaikäisten videointiin on hyvä kysyä vanhemmilta lupa. (Peippo 2016, 36-37, 45.)

Soittotuntien organisointiin kannattaa käyttää kalenteria, joka synkronoituu eri laitteiden ja tietokoneen välillä. Esimerkiksi Google-kalenterissa voi luoda kalenterin, jonka voi jakaa oppilaille ja vanhemmille, josta he näkevät tarkemmin aikataulut ja luokat. (Lind 2017, 11)

Opettaja voi löytää töitä netin kautta. Esimerkiksi MusaEdu -palveluun voi tehdä opettajaprofiilin, jonka perusteella oppilaat voivat pyytää sinulta tunteja. Profiiliin lisätään mm. soitin, opetuskieli, CV, opetuspaikka, musiikkityyli, minkä tasoisia oppilaita opettaa mielellään, kuva, hinnoittelu ja erilaisia soittonäytteitä. Yhtenä opetuspaikkavaihtoehtona on online -opetus. Ylläpidolle pitää toimittaa rikostaustaote, jos haluaa opettaa alaikäisiä. Maksut hoituvat palvelun kautta ja oppilaat voivat antaa opettajille arvosanoja. Tuntien hinnoista veloitetaan palvelumaksu.

3.2 Sovellukset ja ohjelmat

Oppilaalle sopivaa sovellusta miettiessä kannattaa kiinnittää huomiota samoihin asioihin kuin kaikessa muussakin opetusmateriaalissa. Ensinnäkin, mitä niiden avulla halutaan saavuttaa ja oppia. Ohjelman pitää olla oppilaan kehitystasolle sopivaa, ohjeiden selkeitä ja käyttöliittymän riittävän helppo. Suuressa osassa sovelluksia on se ongelma, että ne ovat vain englanniksi eikä niissä käytetä Suomessa käytössä olevia nimiä ja merkintöjä nuoteissa. Bauer jakaa kirjassaan oppimiseen tarkoitetut ohjelmistot neljään eri kategoriaan käyttötarkoituksen perusteella: opas, harjoittelu, luovuus ja pelit. Muun muassa nuotinlukuun, musiikin historiaan, kuuntelutaitoon, teoriaan, esiintymiseen, improvisointiin ja säveltämiseen saa apuja nimenomaan niihin tarkoitetuista ohjelmistoista ja sovelluksista. Yhä enemmissä määrin niitä tehdään puhelimelle ja tabletille perinteisen tietokoneen sijaan. (Bauer 2014.)

Oppaiden on tarkoitus opettaa uusia taitoja tai tietoa. Aiheesta ei yleensä välttämättä tarvitse tietää etukäteen (Bauer 2014). Esimerkiksi musiikin teorian ja historian opettamiseen nämä voisivat toimia erittäin hyvin. Musiikin teorian ja historian opetus ei yleensä ole soittotunnin pääaiheena, joten jos oppilas innostuu omalla ajallaan oppimaan teoriaa sovellusten avulla, on se soittotunnillakin iso apu. Toki musiikkiopistoissa on yleensä

omat oppituntinsa teoriasta ja historiasta. Myös sellonsoiton alkeita voi opetella sovelluksilla. Se voi olla hyvä lisä sellotuntien lisäksi, mutta pelkästään oppaiden avulla ei pääse kovin pitkälle. Jos kukaan ei ole huomauttamassa esimerkiksi huonosta asennosta alkutaipaleella, voi siitä tulla tapa, josta on todella vaikea päästä eroon myöhemmin. Useimmat tarjolla olevat sovellukset ovat englanniksi. Opassovellusten rakenne perustuu yleensä johonkin oppimisteoriaan.

Harjoittelun avuksi tehdyistä sovelluksista yleisemmät ovat metronomi, viritysmittari ja nauhuri. Nämä ovat jo varsin monella käytössä. Nykyään älylaitteeseen asennettavat sovellukset ovat jo niin laadukkaita, että niillä pärjää melko hyvin varsinaisen laitteen sijaan. Varsinkin äänityksen kohdalla pelkästään siihen tarkoitettu laite, tai älylaitteeseen liitettävä laadukkaampi mikrofoni todennäköisesti tarjoaa huomattavasti paremman äänenlaadun kuin älylaitteen oma mikrofoni. Älylaitteeseen nauhoittaessa on se hyvä puoli, että äänitteiden pystyy helposti lähettämään eteenpäin tai jakamaan pilvipalvelussa. Useimmista puhelimesta löytyy jonkinlainen nauhuri valmiina ja sovelluskaupasta löytyy vaihtoehtoja. Viritysmittarin kohdalla puhelimen sovellus on mielestäni ihan riittävä, ellei ole tarvetta virittää meluisassa paikassa kuten orkesterissa. Klipsimittari joka ”kuulee” äänen tason esim. tallan värähtelystä toimii kokemuksieni mukaan parhaiten silloin. Aloittelijalle sellon virittäminen kotiolosuhteissa saattaa olla melko haasteellista. Viritysmittarista voi olla suuri apu, vaikka sello kannattaa opetella virittämään myös ilman mittaria.

Tableteille on olemassa nuottisovelluksia kuten MobileSheets (Android) ja forScore (iOS), joilla voi hallita nuottikokoelmaansa, tehdä settilistoja, tehdä merkintöjä nuottiin ja kääntää sivua erikseen ostettavan pedaalin avulla. Isommatkin tabletilaitteet ovat kuitenkin vähän liian pieniä pientä pranttia sisältäviin monimutkaisempiin nuotteihin. Yksinkertaisempiin kappaleisiin ja erilaisiin harjoituksiin ja tuntimateriaaliin nämä sovellukset tuovat oivan avun. Pelkästään nuotinlukutarkoitukseen on tehty E-mustetta käyttävä Gvido niminen laite, jossa on kaksi 13,3 tuuman ruutua ja kynä muistiinpanoa varten. Videoiden perusteella se riittäisi monimutkaisempienkin nuottien lukemiseen. Sitä ei kuitenkaan myydä Suomessa ja hinta on kirjoittamishetkellä verottomana 1600 dollaria. Toivottavasti vastaavat laitteet yleistyvät ja hinta tippuu alaspäin.

Luovuuden edistämiseen tarkoitetut sovellukset antavat oppilaille mahdollisuuden tutkia ja kokeilla helposti saatavilla olevilla materiaaleilla ja soittimilla säveltämistä ja improvisointia. Hyvin motivoituneet itseohjautuvat oppilaat hyötyvät varmaan parhaiten näistä.

Yksinkertaisimmissa sovelluksissa voi säveltää piirtämällä erilaisia viivoja tabletin ruudulle. Applen laitteilla suosittu GarageBand mahdollistaa omien nauhoitusten, erilaisten elektronisten soittimien, valmiiden komppien ja looppien yhdistämistä sävellyksiksi. Ohjelma vaatii opettelua ja on vähän liian monimutkainen pienemmille lapsille.

Looperit ovat oiva väline harjoitteluun, improvisointiin ja sävellystyöhön. Perinteinen loopperi on jalalla käytettävä pedaali, jolla voi äänittää omaa soittoa, laittaa äänityksen soimaan toistuvasti ja soittaa lisää raitoja sen päälle. Raitoja lisäämällä ja vähentämällä syntyy pieniä teoksia tai taustoja, joihin voi esimerkiksi soittaa päälle sooloja. Pedaali tarvitsee kuitenkin kaveriksi äänentoistolaitteet ja tavallisen sellon kanssa mikrofonin. Mikrofonin pitää olla erittäin suuntaava tai tallan värähtelystä nauhoittava, ettei se nauhoita taustalla soivaa looppia. Laitteet ovat sen verran kalliita, että ne eivät ole sellotunnille toimiva vaihtoehto ainakaan oppilaan omistamana. Onneksi iOS ja Android -laitteille on tehty sovelluksia, jotka tekevät periaatteessa saman ilman erillisiä laitehankintoja. LoopStation on ainoa sovellus, joka on tehty sekä iOS:lle että Androidille. iPadille löytyy myös esimerkiksi Loopverse, johon saa 200 dollarilla erillisen pedaalin, sekä Loopy HD. Sanan "loop" suora käännös englannista suomeksi on muun muassa "silmukka" tai verbi "kiertää", mutta epävirallinen "looppi" tai "luuppi" on yleisemmin muusikoiden käytössä.

Käytän LoopStation Premiumia myöhemmin esimerkeissäni, joten selitän sen käyttöä hieman tarkemmin omien kokemusteni perusteella. Ihan pienimmille oppilaille käyttö voi olla hieman monimutkainen, mutta uskon että jos osaa käyttää älypuhelimta sujuvasti, oppii kyllä tämänkin. Perusideana on käyttää puhelimesta kuulokkeita, jolloin mikrofoni ei nauhoita loopissa pyöriviä ääniä. Perinteiseen looppipedaaliin verrattuna tässä on sellainen etu, että looppeihin voi äänittää ihan mitä tahansa ääniä. Esimerkiksi taputukset ja kaikki sellosta lähtevät eri äänet sekä vihellys ja laulu toimivat myös hyvin. Ensimmäisellä kerralla ohjelma pitää aluksi kalibroida mikrofonin viiveen takia, jotta ajoitukset osuivat oikeaan. Puhelin kannattaa asettaa vasemman käden ulottuville näkyville, vaikka tuolille viereensä paikkaan, jossa mikrofoni nauhoittaa sellon äänen hyvin. Ainakin toisessa korvassa pitää olla kuuloke. Loopin tekeminen aloitetaan painamalla näyttöä jonkun rivin kohdalta, tai metronomin kohdalta, jos haluaa sen sykkeen pohjalle. Metronomi ei äänity erilliseksi raidaksi. Nauhoitus loppuu, kun koskettaa ylärivillä liikkuvaa kohtaa. Ensimmäinen raita tai metronomien sykkeiden määrä määrää loopin pituuden. Jos ensimmäinen raita on nauhoitus, siitä pitää leikata ylimääräiset pois alusta ja lopusta vetämällä reunasta käden kuvaa. Tämä kannattaa tehdä tarkasti ja niin, että loopissa on haluttu rytmi. Mielestäni toimii parhaiten, jos ensimmäinen raita on rytmikäs niin että loopille syntyy selkeä syke. Seuraavien raitojen lisääminen tapahtuu koskettamalla seuraavaa

riviä. Se voi olla saman pituinen kuin ensimmäinen raita, tai alareunan plussalla ja miinuksella voi tehdä siitä usean ensimmäisen raidan pituisen. Raidan nauhoitus alkaa pyörivän loopin alkaessa seuraavan kerran alusta ja se loppuu itsestään oikeassa kohtaa. Looppi jatkaa pyörimistä taustalla jatkuvasti, ellei sitä erikseen pysäytä. Yksittäisiä raitojakin voi hiljentää raidan päällä olevasta kaiuttimen kuvasta. Kuva jossa on kaiutin ja viiva, hiljentää/aloittaa raidan vasta seuraavalla kierroksella. Jos ei halua nauhoittaa täysin improvisoiden, voi kokeilla mikä sopisi loopin päälle soittamalla ilman nauhoitusta. Raitoja voi poistaa vapaasti, jos ei ole niihin tyytyväinen. Tilan loppuessa kesken, raitoja voi yhdistää vetämällä niitä toistensa päälle. Loopin voi tallentaa myöhempää käyttöä varten. Näin opettaja voi tehdä ensimmäisen raidan esimerkiksi jotain tiettyä harjoitusta varten kotiläksyksi. Loopista voi tehdä myös nauhoituksen koskettamalla keltaista ”session” nappia oikeasta yläkulmasta. Siitä voi esimerkiksi aluksi hiljentää osan raidoista ja laittaa ne yksi kerrallaan päälle tai pois. Nauhoituksen aikana myös mikrofoni on toiminnassa. Nauhoitus loppuu koskettaessa oikeassa yläkulmassa olevaa punaista kohtaa. Sen voi sitten tallentaa tai jakaa.

Musiikinteoriaan, kuuntelutaitoihin ja monenlaiseen muuhun musiikkitietouteen liittyviä pelejä on paljon. Useille soittimille on myös soittamiseen liittyviä pelejä, jotka käyttävät mikrofonia, mutta sellolle en löytänyt yhtään tällaista peliä. Pelillisyyttä erilaisiin harjoituksiin saa esimerkiksi nauhurin, looppien tai metronomin avulla.

3.3 Nuotinnusohjelmistot

Yleisimpiä nuotinkirjoitusohjelmia tietokoneelle ovat Finale ja Sibelius. Molemmat ovat hieman hintavia, mutta opiskelijat saavat alennusta. Monesta paikasta olen kuullut mielipiteen, että Sibeliuksella saa hieman vaivattomammin ajatuksensa nuoteiksi, kun taas Finale tarjoaa enemmän ominaisuuksia ja mahdollisuuksia. Jos kirjoittaa vaan yhdelle soittimelle nuotteja, esimerkiksi FORTE Free on ilmainen vaihtoehto. Nuotinnusohjelmiston opettelu kannattaa, jos tekee oppilaille paljon omaa opetusmateriaalia, harjoituksia ja sovituksia. Painettu nuotti on siistimpi ja luodut nuotit jäävät talteen digitaalisessa muodossa tulevaisuutta varten tilaa viemättä. Tämä helpottaa sekä opettajan että oppilaiden elämää. Perusasioiden selvittyä ja rutiinien synnyttyä nuotinnos onkin kohta nopeampaa ohjelmalla kuin käsin. Käytännön kokemuksieni perusteella kirjoittaminen on aluksi hidas, kun joutuu hakemaan jokaisen pienen asian monen valikon takaa. Kun nuotinnoksen on kerran tehnyt, sen tekemisen kyllä muistaa jatkossa. Varsinkin Sibeliuksen

käyttöön järjestetään Suomessa kursseja melko usein. Lisäksi netistä löytyy paljon oppaita, joilla pääsee alkuun.

Oppilaalle voi olla paljon hyötyä nuotinnusohjelmistosta. Nuottien opettelussa auttaa, kun näkee ja kuulee välittömästi luomansa äänen oikeassa muodossa. Täytyy huomioida kuitenkin, että oppilas saattaa luoda jotain, joka vain näyttää musiikilta viivastolla. Nuotintamisen periaatteiden ymmärtäminen ja varsinainen musiikillinen ajatus nuottien takana saattaa helposti unohtua. (Bauer 2014).

3.4 Digitaalinen oppimisalusta

Digitaalinen oppimisalusta saattaa olla tulevaisuutta ja tutustuin yhteen oppimisalustaan vähän tarkemmin. SmartMusic (SmartMusic 2018) on Finale -sävellysohjelman tekijöiden alusta sekä oppilaille että opettajille. Jotkut oppilaitokset käyttävät sitä luultavasti virallisestikin, mutta periaatteessa tämä oppimisalusta toimii myös yksityisopetuskäytössä. Sen voi nykyään asentaa ainakin PC:lle tai Macille tai iPadiin. Se on maksullinen palvelu: oppilaille 40 dollaria vuodessa ja opettajille 140. Lisäksi sivuilla myydään mikrofoneja eri soittimille ja pedaalia sivunkäyntöön. Tilatessa saa koko SmartMusic:in musiikkikirjaston käyttöönsä.

Soittajille SmartMusic tarjoaa palvelua, jossa nuotit etenevät soittaessa ja sivut kääntyvät oikeaan aikaan. Ohjelma analysoi Mikrofonin kautta soiton ja kertoo, onko soittanut oikeita ääniä oikeassa rytmissä. Lisäksi on mahdollista äänittää soittoansa helposti. Palvelussa oleviin kappaleisiin löytyy säestykset ja ohjelman kanssa on helppoa soittaa säestysnauhan kanssa, jonka vauhtia voi muuttaa tarvittaessa. Ohjelma kuuntelee ja seuraa missä solisti menee ja soittaa säestystä seuraten suunnilleen. Soolonkin saa tulemaan nauhalta halutessaan. Lisäksi ohjelma tarjoaa harjoituksia, esim. asteikkoihin, nuotinlukuun ja korvakuulolta soittamiseen.

Helpon kamarimusiikin ja orkesterimusiikin osalta SmartMusic tarjoaa tehokkaan työkalun. Saa valita mitä teoksen soitinta haluaa soittaa ja sitten saa osallistua tähän nauhoitettuun "robottiorkesteriin". Näin voi harjoitella stemmoja helposti yksin.

Jos käyttää Finalea, voi viedä esim. sovituksensa suoraa SmartMusic:iin ja käyttää sitä siellä. Säestyksen johonkin kappaleeseen voi myös syöttää esim. .mp3:sta.

Suurin ongelma SmartMusic oppimisalustassa ainakin sellon kohdalla tuntui olevan valmiin ohjelmiston vähyys. Sieltä on lähes turha lähteä hakemaan jotain tiettyä teosta, vaan pitää toimia niin päin, että valitsee kirjastosta kappaleen ja soittaa sitä. Tunnetuimpia barokkiteoksia löytyi paljon ja elokuvamusiikkia ynnä muuta, mutta ei keskeistä sello-ohjelmistoa.

Opettajille on tarjolla myös paketteja, joihin kuuluu tietty määrä oppilaita ja opettajatilaus. Opettajien on mahdollista tehdä omia harjoituksia ja tehtäviä ja hallita oppilaiden arvosanoja SmartMusic:in kautta. Jos ei halua käyttää SmartMusic:in kirjastoa, käyttö jollakin tasolla on opettajalle ilmaista.

En voi suositella oppilailleni kovin vakavasti SmartMusic oppimisalustaa vielä. On vielä pitkä matka siihen, se olisi oikeasti kunnolla hyödyllinen ja rahan ja opetteluun vaivan arvoinen. Olen kyllä innoissani kokeilemassa, jos sinne asti joku vastaava palvelu joskus pääsee.

3.5 Seuraava askel

Toivon ja uskon musiikkiteknologian kehittyvän muusikon kannalta lähitulevaisuudessa. Yksi haaveistani olisi nuoteille suunnattu pilvipalvelu, johon voi ladata skannattuja nuotteja ja omaa materiaalia ja jakaa niitä halutessaan. Palveluun voisi kuulua myös digitaalinen nuottikauppa ja vapaaehtoinen kuukausimaksullinen ”nuottien Netflix”. Eli sieltä saisi käyttää tarvitsemiansa nuotteja niin paljon kuin haluaa ja kuukausimaksusta ohjataan käytettyjen nuottien tekijänoikeuden haltijoille korvaus. Palvelulla voisi olla sovellus tableteille ja nuotinlukulaitteille, jotka toimisivat sivunkääntöpedaalien kanssa ja joilla voisi tehdä merkintöjä nuotteihin. Tähän voisi sitten liittää jonkinäköisen SmartMusicin kaltaisen digitaalisen oppimisalustan, näin olisi melkein kaikki tarvittavat teknologiset välineet samassa paketissa kätevästi.

4 Sellonsoiton opettaminen improvisaation kautta

4.1 Mitä on improvisointi

Mielestäni Suomisanakirja.fi (Suomisanakirja.fi 2018) sivulla selitetään improvisointi sopivan yksiselitteisesti ja samalla ympäripyöreästi: ”järjestää, ratkaista jotakin tilanteen mukaan mielikuvituksen ja tarjolla olevien keinojen avulla”. Musiikissa tämä ratkaistava ”jokin” tarkoittaa useimmiten valmistelematonta esitystä, harjoitusta tai sävellystä. Tarjolla olevat keinot ovat yhdistelmä esittäjän teknistä taitoa, kokemusta, luovuutta ja mielikuvitusta.

Kokemusteni mukaan kokeneella improvisoijalla on ”työkalupakki”, josta voi poimia elementtejä improvisaatioonsa. Tämä edellyttää sitä, että on selkeä käsitys omasta osaamisesta ja kokemusta, miten nämä elementit toimivat. Improvisoijalla täytyy olla rohkeutta kokeilla täysin uusia asioita ja jättää tilaa hetkessä luomiselle.

Määritelmiä improvisoinnille on paljon erilaisia näkökulmasta ja soittimesta riippuen. Monet tuntuvat olevan sitä mieltä, että improvisoinnin pitää olla mahdollisimman vapaata ja vailla teoreettisia rajoitteita. Opinnäytetyöni yksi tavoitteista on pohtia tapoja oppia improvisoimalla muutakin kuin improvisointia ja siksi käsittelenkin enemmän harjoituksia, joissa on ennalta sovittuja sääntöjä ja selkeät tavoitteet. Tämä sotii improvisaation taiteellisen vapauden ideaa vastaan, mutta on sitä tärkeämpää mitä vieraampaa improvisaatio oppilaalle on.

Jokainen muusikko epäonnistuu eri tilanteissa, vaikka kuinka pyrkisi täydellisyyteen. Piddän jännittämisen suurimpana aiheuttajana itse luotuja vaatimuksia ja ehtoja. Liika jännitys vie keskittymisen itse musiikin tulkitsemiselta tilanteesta selviämiseen. Pelätessään epäonnistumista muusikko helposti pienentää ilmaisuaan tai esittää roolia. Improvisointia voi pitää myös epäonnistumisen harjoitteluna. Perusajatus improvisoidessa on, ettei virheitä ole. Virheiksi usein käsitettävät asiatkin ovat eräällä tavalla onnistumisia, joihin voi tarttua ilolla ja niitä voi kehittää eteenpäin. (Tantarimäki 2013, 5-6).

4.2 Improvisointi välineenä opetuksessa

Soivat kuvat pianolla -opinnäytetyössä eräs opettaja osasi pukea näkemykseni ja tavoitteeni tässä opinnäytetyössä sanoiksi hyvin: ”Opettaja ei sanojensa mukaan halua erot-

taa improvisointia lainkaan musiikista irralliseksi asiaksi. Hänen mielestään improvisointia käytetään silloin kun siihen on tarvetta, ja kun se palvelee jotain tiettyä musiikillista tai pianoteknistä tarkoitusta.” (Bännkärr & Heikkilä 2008, 18.)

Improvisoinnin käytön välineenä soittotunnilla voi perustella jo mielestäni sillä, että oppilas saa erilaisia lähestymistapoja musiikkiin ja se aktivoi luovuutta ihan eri tavalla kuin ”valmiin” musiikin soittaminen. Syvempänä päämääränä olisi tuottaa oppilaalle elämyksiä, joiden kautta oppii ja muistaa asioita paremmin (Karppi 2013, 6). Improvisointi antaa opettajallekin paljon vapautta. Taitava opettaja voi muokata harjoituksensa juuri tiettyä oppilastaan parhaiten tukeviksi.

Opettajalta improvisaation käyttö työvälineenä vaatii paljon mielikuvitusta. Valmiita harjoituksia tai pohjia löytyy kyllä paljon, mutta vain murto-osaan opetettavista asioista. Kaikki alkaa siitä, että on opetettava asia selkeästi mielessä. Ehkä vaikein osa harjoituksen keksimistä on löytää tapa päästä asian ytimeen mahdollisimman luovalla ja innostavalla tavalla. Nuoremmille oppilaille toimii myös, jos harjoitus on ”naamioitu” leikiksi tai peliksi. Musiikillinen improvisaatio on jo itsessään eräänlaista leikkiä, jossa opettaja ja oppilas saavat keksiä mitä tekevät ja lähes kaikki on mahdollista (Kohonen 2012, 10).

Se, kannattaako lähteä liikkeelle vapaammasta improvisaatiosta vai tiukoista säännöistä, on yksilöllistä. Ainakaan siitä ei kannata tehdä isoa pelottavaa asiaa, vaan luonteva harjoitus muiden joukossa. Useimpien kohdalla aloittaisin harjoituksella, jossa on vain vähän muuttujia, ja lisätä niitä vähitellen. Näin kokeilemisen kynnys ylittyy helpommin. Jos nuotit otetaan pois ja soitetaan vain jotain, saattaa oppilaasta tuntua, että tukipilari puuttuu. Sen takia on hyvä lähteä liikkeelle helpommista lähtökohdista. Toisaalta varsinkin pienemmillä lapsilla on yleensä niin vilkas mielikuvitus, että vapaampi työtapo voi tuntua luonnolliselta. Se onkin oiva lähtökohta improvisoinnille, jos nuoteista ei ole vielä muodostunut ”tukipilaria” soittamiselle. Myös siksi improvisointi kannattaa tuoda osaksi sellotuntia heti alkuun. Pitkällä olevalla oppilaalla saattaakin olla yllättävän suuri kynnys ryhtyä improvisoimaan ensimmäistä kertaa. Tästä minulla on omakohtaista kokemusta. (Enqvist 2008, 15, 22.)

Sellon alkeisopetuksessa improvisointia rajoittaa pahasti soittimen käsittelyyn liittyvät tekniset asiat (Hirvonen 2008, 3). Esimerkiksi pianosta kuka tahansa saa jotain ääntä painamalla kosketinta. Sillä onkin paljon helpompi ilmaista itseään ilman soittotaitoa. Sellolla helposti soitettavat äänet rajoittuvat aluksi vapaisiin kieliin ja huiluääniin, joten rajat

ovat paljon kapeammat. Mahdollisuudet laajenevat huomattavasti, kun otelaudasta alkaa löytymään puoli- ja kokosävelaskelia ja kohta kokonaisia asteikoita. Näppäily auttaa, kun ei tarvitse keskittyä jousen käyttöön. Oletan tässä, että oppilas kokee tutun kuuloisen tonaalisuuteen viittaavan musiikin mielekkäämpänä. Olen opettaessa huomannut, että sello-oppilaani osaa hapuilla paljon helpommin pianosta tuttuja sävelmiä korvakuulolta kuin sellosta. Pidän isona asiana päästä siihen pisteeseen, että löytää ”pianon koskettimiston” otelaudalta edes kahden oktaavin matkalta. Se piste vaatii jo yhden etumerkin asteikoissa venytettyjä otteita tai asemista soittamista. Sitä ennen on hyvä oppia vasempaan käteen ”muotti”, jossa sormet ovat puolisävelen päästä toisistaan. Muotin oppimista helpottaa huomattavasti, jos perusintervalleista syntyy jonkinlainen kuva korvaan ja oppilas oppii niitä kuulemaan omasta soitostaan. Siitä onkin hyvä aloittaa ohjattu improvisaatio. Esimerkiksi vapaiden kielten välinen puhdas kvintti on varmasti helpoin ja huiluäänien avulla löytyy suuri sekunti melko helposti.

Yhdessä improvisoidessa ei saa täysin toteuttaa juuri sitä mitä itse haluaisi tehdä, vaan syntyy vuorovaikutustilanne, jonka voi rinnastaa keskusteluun. Se ei ole välttämättä huono asia, sillä useimmat varmaankin keskustelevat jonkun kanssa mieluummin kuin yksin, vaikka silloin saakin sanoa ihan mitä vain kenestäkään välittämättä. Ryhmäimprovisaatio harjoittaa todella hyvin kuuntelua, reagoimista ja kommunikointia musiikilla (Nietosvuori 2015, 7). Mielestäni hyvä improvisoija pyrkii saamaan toisen hyvään valoon omilla sooloilla loistamisen sijaan. Tämä tapahtuu esimerkiksi menemällä mukaan toisen ideoihin ja tarjouksiin, kehittämällä, komppaamalla ja jatkamalla niitä. Jos toinen yrittää kovasti ehdottaa ideaansa ja toinen jatkaa vain oman juttunsa soittamista tai soittaa päinvastaista, saattaa nolata toisen. Hyvässä keskustelussa molemmat saavat suunvuoron. Toki kaikkea ei tarvitse hyväksyä. Pitää kuitenkin muistaa, ettei kukaan halua, että heidän ehdotuksia hylätään perustelematta tai jatkuvasti. Hylkäämisen jälkeen onkin hyvä esittää mielestään sopivampi vastaehdotus

Esiintymistilanteessa kannattaa muistaa myös yleisö. Vaikka se sotiikin improvisaation vapautta vastaan, liian omaperäinen musiikki ei yleensä saa yleisön hyväksyntää. Se on tietysti asia erikseen, että hakeeko sellaista. Pidemmälle viedyssä improvisoinnissa harmonian ja rytmin tuntemus on tärkeää. Oletuksena kuulija haluaa pystyä tunnistamaan kuulemastaan rakenteita ja tuttuja elementtejä. Kokemattomilla improvisoijilla puuttuu mielestäni soitosta musiikin suunta, jota kohti ollaan menossa. Jos soitetaan vain jotain ääniä ilman suuntaa, sitä on vaikeampi tunnistaa musiikiksi.

4.3 Vapaa improvisaatio

Improvisaatio on varsin harvoin vapaata ulkoisista tekijöistä ja varsinkin esittäjän aikaisemmista kokemuksista. Tällä tarkoitan, että se harvoin koostuu pelkästään spontaaneista ideoista, vaan sisältää osittain myös improvisoijan muistista tulevia asioita. Asiasta on varmasti monenlaisia mielipiteitä, mutta tässä opinnäytetyössä tarkoitan vapaalla improvisaatiolla improvisointia, jossa ei ole ennalta määrättyjä rajoja tai sääntöjä. Suurin oppilaan vapautta rajoittava tekijä lienee tässä tapauksessa opettaja, joka tarvittaessa ohjaa hienovaraisesti improvisointia hedelmällisempään suuntaan oppilaan luovuutta tukahduttamatta. Vapaa improvisaatio voi olla kokemus siitä, että pystyy itse luomaan omaa musiikkia, joka tuottaa erilaisia tunteita ja luo muistoja (Herranen 2017, 15-16). Improvisaation lähtökohdaksi voi ottaa esimerkiksi jonkin teeman, tarinan tai kuvan, jonka pohjalta lähtee improvisoimaan.

Vapaa improvisaatio on mielestäni parhaimmillaan soittotuntiolosuhteissa kuin keskustelu miellyttävän keskustelukumppanin kanssa (Bauer 2014). Esimerkiksi aluksi osallistujat voivat kertoa kuulumisiaan ja mieltään painavia asioita. Keskustelun syvetessä keskustelijat tuovat esille näkemyksiään aiheesta, esittävät kysymyksiä, ehdottavat ideoitaan ja tarkastelevat aihetta eri kanteilta. Asiasta voi esittää jatkokysymyksiä tai viedä asiaa pidemmälle. Jos taas keskustelu ei tunnu johtavan mihinkään tai aihe on epämiellyttävä, voidaan puhua jostain muusta. Lopussa yleensä päästään jonkinnäköiseen johtopäätökseen ja ehkä hyvästellään.

Oppilaan improvisointi saattaa tarvita esimerkiksi tukea, peilaamista tai musiikin jäsentämistä. Opettaja voi myös johdatella oppilaan huomiota tekniikasta musiikillisiin asioihin. Oppilaan ideoita on kuitenkin hyvä kunnioittaa, eikä tuputtaa ”oikeaa” tapaa tehdä jotain. (Kohonen 2012, 13-14.)

Vapaa improvisaatio on oiva tilaisuus harjoittaa ja tutustua erilaisiin musiikillisiin asioihin, koska muita keskittymistä vaativia tekijöitä on vähemmän kuin yleensä. *Soivat kuvat pianolla* -opinnäytetyössä listattiin selkeästi asioita, joihin on hyvä kiinnittää huomiota: dynamiikka, tiheys (rytmi), harmonia, muoto, rekisteri ja sointiväri. (Bännkärr & Heikkilä 2008, 26-28).

Tästä huolimatta opettajan on hyvä pyrkiä improvisoidessa tasavertaiseen asemaan oppilaansa kanssa, eli asettua hänen tasolleen. Molemmat leikkivät samaa leikkiä omilla lähtökohdillaan mieluiten ilman oppilaan ja opettajan roolia. Opettaja voi kyllä käyttää

”puheenvuoronsa” opettamiseen, mutta oppilaalla on täysi oikeus hylätä tai olla tarttumatta tarjoukseen. Opettajan tehtävä ei ole kertoa mikä oppilaan ilmaisussa on hyvää tai huonoa, vaan rohkaista oppilaan omaa musiikkisuhdetta ja ilmaisua (Nietosvuori 2015, 1). Uusia asioita saa kokeilla ilman virheen pelkoa. Tämä antaa tilaa luovuudelle ja rohkaisee oppilaan omaa musikaalisuutta esille. Kannattaa kuitenkin varoa valmiiden ajatusmallien syöttämistä ja antaa oppilaan olla juuri sellainen kuin hän on. (Kohonen 2012, 15-18)

4.4 Ohjattu improvisaatio – säännöt

Jos vertaa vapaata improvisaatiota vapaa-ajan keskusteluun, ohjattu rajattu improvisaatio voi olla kokous, jossa käsitellään tiettyä asiaa ja jossa yritetään löytää yhdessä ratkaisu. Alussa päätetään aihe ja kerrotaan mitä pitäisi ratkaista. Tässä vaiheessa voidaan sopia, millaisin periaattein edetään, miten aihetta rajataan ja mikä on päämäärä. Itse käsittelyvaihe voi mielestäni edetä kuten vapaa improvisaatio, kuitenkin sovittuja rajoja noudattaen. Lopussa on hyvä koota keskustelua ja ehkä pohtia ratkaisua sanallisesti, että se jäisi paremmin mieleen.

Ohjattuun improvisaatioon pätee mielestäni kaikki mainitsemani vapaan improvisaation asiat. Se, miten tiukat säännöt lisäksi tarvitaan, riippuu täysin oppilaasta. Jos oppilaalle improvisointi on luonnollista, tarvitsee sääntöjä vain sen verran, että harjoituksen tavoitteeseen päästään. Jos improvisointi ei ole oppilaalle tuttua tai se on hankalaa, voi harjoitus sisältää vain vähän liikkuvia osia, jolloin sitä ei välttämättä miellä edes pelottavaksi improvisaatioiksi.

Informaatiota on hyvä antaa tarpeeksi vähän kerrallaan ja tehtävänannot rajoitettuina, varsinkin jos oppilaan oma-aloitteisuus ja uskallus ovat matalalla. Musiikillisen spontaanisuuden ja hetkestä innostumisen kannattaa kuitenkin antaa mennä kaikkien harjoituksen sääntöjen ja tuntisuunnitelman edelle. (Bännkärr & Heikkilä 2008, 28,30.)

4.5 Nuottien oppiminen nuotteita

Minua kiehtoo kovasti ajatus oppia musiikkia ennen nuotteja. Se on olennainen osa Suzuki-menetelmää. Siinä kuunnellaan kotona äänitteitä myöhemmin ohjelmistossa olevista kappaleista. Näin voidaan käyttää soivaa mielikuvaa pohjana opetukselle nuottien sijaan. (Suomensuzukiyhdistys.net 2018). Opinnäytetyöni aiheen kannalta vien ajatusta

vähän pidemmälle. Ideana olisi tutustua nuoteissa esiintyviin ilmiöihin improvisoimalla ennen niiden nimeämistä. Joko niin, että nimeää asioita, kun oppilas kaipaa sitä, tai sitten voi keksiä pienen improvisaatioharjoituksen säännöillä, jotka tähtäävät tähän ilmiöön. Tehokas tapa käyttää näitä täsmäharjoituksia, on keksiä tai käyttää niitä sitä mukaan kun niitä ilmaantuu soitettavissa kappaleissa.

5 Käytännön esimerkkejä, ideoita ja harjoituksia sellotunnille

Improvisointiharjoitusten opetus sellotunnilla on mielestäni hyvä asia, mutta olen huomannut oppilaideni kanssa siinä yhden suuren ongelman. Oppilaalle ei usein jää siitä ”kotiin vietäväksi” paljoakaan. Varsinkin pienemmille oppilaille on tärkeää, että on jotain esitettävää vanhemmille ja kavereille. Helposti myös unohtuu suuri osa soittotunnin asioista, jotka eivät ole paperilla ylhäällä ja niitä on hankala harjoitella. Tässä kohtaa musiikkiteknologiasta voi olla paljon apua, että ei olla pelkän kynän, paperin ja muistin armoilla. Elektroniikan mukanaolo harjoittelussa saattaa myös tehdä kotiläksyistä pelimäisiä, joka voi motivoida ainakin osaa oppilaista.

Esimerkeissäni yritän kiinnittää huomiota johdonmukaisuuteen. Harjoituksen ei tarvitse olla yksi pieni kymmenminuuttinen, joka unohtuu helposti. Pidän mielekkäämpänä kehittää yhtä ideaa ja käsitellä sitä monelta kantilta, jolloin siitä syntyy mieleenpainuvampi jatkumo. Esimerkkien ei ole tarkoitus olla kirjaimellisia esimerkkejä, joita pitäisi noudattaa orjallisesti, vaan enemmänkin luoda ideoita miten erilaisten oppilaan kanssa voisi päästä alkuun. Kokemusteni perusteella jokainen oppilas on erilainen ja opettajan täytyy muokata opetustapojaan oppilaskohtaisesti.

Nietosvuori esittelee opinnäytetyössään seitsemän John Kratoksen improvisaation tasoa, jotka ovat alun perin artikkelista ”Growing with improvisation”. Käytin neljää ensimmäistä tasoa löyhästi perustana esimerkeissäni. Ensimmäisellä tasolla oppilas saa etsiä ja kokeilla rauhassa instrumenttinsa mahdollisuuksia. Toisella tasolla improvisaatiosta tulee järjestäytyneempää, tarkoituksenmukaisempaa ja siinä on havaittavissa toistuvia kaavoja. Äänien yhdistäminen toisiinsa onnistuu jo. Kolmannella tasolla voi jo improvisoida tietyssä tahtilajissa ja sävellajissa. Neljännellä tasolla pystyy improvisoimaan vaittomasti ja soittotekniikka ei aiheuta esteitä. Viidennellä tasolla oppilas hallitsee jo improvisaation rakenteen. Kokonaisuuksien rakentamien esimerkiksi melodisten ideoiden, jännitteiden ja sävellajien kehitysten avulla onnistuu. Kuudennella tasolla osaa improvisoida tietyn tyylin perusteella. Viimeisellä seitsemännellä tasolla improvisoijalle on kehittynyt selvästi oma tunnistettava tyyli. (Nietosvuori 2015, 10-12; viitattu Kratus 1991, 39.)

5.1 Vasta-alkaja – keskustelu soittimilla

Tässä vaiheessa tavoitteena on kokeilla mahdollisimman laajasti erilaisia asioita mitä sellon kanssa voi tehdä. Tämä harjoitus voisi soveltua vähän vanhemmallekin vasta-

alkajalle, vaikka etupäässä suuntasin sen lapselle. Idean tähän harjoitukseen sain muistaakseni improvisaatiotunnilla kuulemastani vertauksesta: Improvisointi on kuin keskustelua. Olen käyttänyt omien oppilaideni opetuksessa esittelemääni arvausleikkiä vihjeillä.

Hyvä aloitus on ääneen sanottujen asioiden toistaminen soittamalla sanojen rytmin vapaalla kielellä. Halutessaan saa näppäillä, varsinkin jos sana on monimutkaisempi. Oppilas saa keksiä omia sanoja, jotka opettaja soittaa. Ja sitten vaihdetaan vuoroa. Taustalla voi kokeilla metronomia, tarkoituksena sanan rytmin sovittaminen sykkeen sisään. Hyvä neuvo oppilaalle on miettiä, miten joku tuttu laulu on sanoitettu.

Seuraavaksi seuraa peli, jossa oppilas ja opettaja ”sanoo” vuorotellen sellolla jonkin luokasta löytyvän asian ja opettajan pitää arvata minkä. Voidaan sopia, että jos toinen ei arvaa, annetaan vihjeitä. Ensimmäinen vihje liittyy arvattavan asian kokoon. Jos se on pieni, soitetaan hiljaa ja jos se on valtava, soitetaan mahdollisimman kovaa. Seuraava vihje voisi liittyä asian sijaintiin luokassa. Jos se on katossa, soitetaan mahdollisimman korkealta. Jos käytössä on vain vapaat kielet, A-kieleltä. Lattialla olevat asiat sijaitsevat C-kielellä. Opettaja voi rohkaista antamaan lisävihjeitä erilaisilla soittotavoilla näyttämällä esimerkkiä sellon mahdollisuuksista. Jos arvattava asia on pyöreä, soittaa pyöreästi. Jos se on metallia, voi soittaa metallisella äänellä tallan vierestä. Aloittelevalle oppilaalle tämä voi olla hankalaa, mutta hienoa jos hän rohkenee kokeilemaan. Jos vihjeet ei riitä, sanan sanoja katsoo sanomaansa asiaa kohti toistaessaan sanan.

Tässä vaiheessa soitettuja sanoja voisi laittaa ylös paperille. Oppilaalta voi kysyä miten hän kirjottaisi sanan ylös ilman, että hän piirtää tai kirjoittaa varsinaista asiaa. Esimerkiksi eri pituisten viivojen avulla, jotka kuvaavat sanojen rytmiä. Korkealla olevat asiat voidaan merkitä paperin ylälaitaan ja lattialla olevat alas. Näin ne jäävät muistiin tulevaisuutta varten.

Kotiläksyksi voi antaa uusien sanojen keksimistä suoraan mahdollisimman hyvillä vihjeillä. Jos oppilaalla on mahdollisuus nauhoittaa soittoansa, valmiit sanat voi laittaa nauhuriin muistiin. Ilman nauhuria ne voi ”kirjoittaa” paperille. Tunnilla ne voi soittaa joko nauhalta tai sellolla.

Kahden äänen yhdistämistä voisi harjoitella kysymysten ja vastausten avulla. Jos lause on kysymys, sen on loputtava korkeampaan ääneen mistä se alkoi. Vastaus taas toisinpäin. Jos soittaa vain samaa ääntä, se ei ole kumpikaan, vaan toteamus. Tähän riittää

vain kaksi vapaata kieltä, mutta tarkoitus olisi rohkaista etsimään muualtakin ääniä. Esimerkiksi vuorollaan opettaja voi kysyä huiluaäänillä jotain. Tätä voi harjoitella kysymys & vastaus -leikillä. Siinä puhutaan ”siansaksaa”, eli rytmi voi olla mikä tahansa. Aloittaja kysyy jotain, ja toinen voi joko vastata kysymykseen, tai olla vastaamatta soittamalla vain yhtä ääntä. Vastaukseen saa vastata uudella kysymyksellä tai toteamuksella. Uutta kysymystä ei saa kysyä ennen kuin vastaus on löytynyt, eikä vastata voi, jos ei ole kysytty mitään. Kun leikki alkaa sujumaan, siihen voi ottaa mukaan erilaisia tapoja kysyä. Voi esimerkiksi kysyä varovaisesti, vastata päättäväisesti tai todeta jotain kiukkuisesti. Perusleikki on melko yksinkertainen, joten keskittymistä jää paremmin eri rekisterien ja sävyjen kokeilemiseen.

Aikaisempaa arvausleikkiä voi viedä vähän pidemmälle. Sanan rytmin sijaan asia selitetään pelkästään muiden vihjeiden avulla. Esimerkiksi katonrajassa oleva kello voisi olla tikittävä rytmi A-kieleltä. Tämä lisää vaikeustasoa huomattavasti sekä kysyjälle että arvaajalle. Tällä emoji -aikakaudella asian voisi selittää oppilaalle kännykän hymiöiden kautta. Kokemukseni mukaan monet lapset osaavat muodostaa varsin monimutkaisia lauseita tai tarinoita pelkillä älypuhelimien eri asioita symbolisoivien hymiöiden ja kuvien yhdistelmillä. Näitä voisi ajatella eräänlaisina ”musiikkiemojeina”.

Seuraavaksi yritetään kertoa ja arvailla kokonaisia lauseita tai sanojen yhdistelmiä, joissa käytetään kertynyttä ”sanavarastoa”. Lopulta voi kysyä ja vastata jotain, ja sitten arvata mitä luuli toisen kysyneen.

Tässä vaiheessa voi antaa läksyksi jonkin pienen tapahtuman kuvaaminen harjoituksista saaduilla eväillä nauhalle tai tunnille esitettäväksi. Oppilas varmasti riemastuu, jos opettajakin keksii seuraavalle tunnille hänelle jonkin arvoituksen.

Esimerkki menee todennäköisesti hieman yli vasta-alkajan tason, mutta se voi olla tarvittaessa pidempi prosessi, johon voi palata myöhemminkin ajan ollessa oikea.

5.2 Alkaa hahmottua – kuvasta soittaminen

Tämä esimerkki on tarkoitettu hieman pidemmällä olevalle oppilaalle. Äänten suhde toisiinsa alkaa hahmottua ja pieniä melodianpätkiä on mahdollista syntyä. Oppilas osaa jo soittaa asteikkoja ja kuulee harmonian. Oppilaalla olisi mielestäni hyvä olla hieman jo kosketusta improvisointiin, koska tässä se on hieman vapaampaa. Mielestäni harjoitus

on sellon kanssa ajankohtainen hieman myöhemmässä vaiheessa, kuin esimerkiksi pianolla. Sellon äärellä improvisoidessa voi tulla hieman orpo olo, jos on paljon vapauksia, mutta ”työkalupakki” on vielä melko tyhjä. Jos tuntee oppilaan niin hyvin, että tietää työkalupakin olevan täynnä mielikuvitusta, sopii harjoitus ehdottomasti aiemminkin. Esimerkin tavoitteena on tutustuttaa oppilas improvisoinnin ja musiikin peruselementteihin mahdollisimman laajasti. Peruselementit voidaan eritellä esimerkiksi näin: dynamiikka, tiheys (syke, rytmi ja tempo), harmonia (tonaalista vai ei), muoto (draamantaju), rekisteri ja sointiväri (Brännkärr; Heikkilä 2008, 26-28). Lisäisin listaan vielä musiikin suunnan tajun, fraseerauksen. Ihan kaiken ikäisien oppilaiden olisi hyvä tutustua näihin peruselementteihin, mutta oletan että teini-ikää lähestyvät ja sitä vanhemmat oppilaat saattavat kaivata hieman aikuismaisempaa lähestymistapaa. Näistä improvisoinnin peruselementeistä ei kannata puhua väkisin harjoituksen aikana oppilaalle, vaan tutustua niihin kuvan elementtien kautta melkein huomaamatta.

Inspiraationa esimerkkiin, käytin *Soivat kuvat pianolla* -opinnäytetyötä kokonaisuudessaan. Opinnäytetyössä observoitiin neljän eri opettajan improvisaatiotunteja, joissa käytettiin pohjana kuvaa. Oppilaat olivat 7-9 vuotiaita. Kuvavaihtoehtoja oli kaksi. Molemmissa oli paljon erilaisia tapahtumia, tunnelmia ja hahmoja ja säätiloja, joihin tarttua. (Brännkärr; Heikkilä 2008).

Opettajalla on hyvä olla valmiina erilaisia monipuolisia kuvia joita käyttää. Näitä saattaa löytyä esimerkiksi eri soittimien alkeisvihoista. Oppilaalta voi myös kysyä, jos hänellä olisi joku kuva, josta hän pitää. Tutussa kuvassa todennäköisesti oppilaalla on jo jonkinlainen käsitys mitä siinä tapahtuu. Se voi olla sekä hyvä että huono asia. Mielikuvitukselle ei jää niin paljoa tilaa, jos kuvasta ei löydy uusia asioita. Oppilas saattaa kuitenkin innostua siitä, että pääsee soittamaan pitämänsä kuvan pohjalta. Jos haluaa kokeilla tätä harjoitusta vanhemman oppilaan kanssa, kuvan ole pakko olla satukirjamainen. Riittää kun siinä on paljon tapahtumia ja elementtejä ja se on oppilaalle mielenkiintoinen.

Kun oppilas ensin näkee kuvan, häneltä voi ohjeistaa katsomaan sitä kysymällä tarkentavia kysymyksiä siitä mahdollisimman monipuolisesti. Sen jälkeen pohditaan, miten kuvan eri elementit voisi toteuttaa sellolla. Paperilla olevien eri elementtien ja symbolien yhdistäminen soittamiseen on myös hyvää esimakua tai harjoitusta nuotinlukuun. (Kohonen 2012, 28).

Kuvaa läpikäydessä voi muodostaa tarinan lennosta, tai käydä kuvan elementtejä läpi ja muodostaa niistä sitten tarinan. Opettajan tehtävä ei ole ehdottaa ”soitetaanko tämä

näin”, vaan kysyä oppilaalta millainen tämä voisi olla. Jos oppilas ei itse keksi tapaa ilmaista jotain kuvan elementtiä, opettaja ehdottaa vasta silloin omaa versiotaan oppilaan kuvailun perusteella. Kuvan purkaminen elementeiksi selkeyttää tehtävää, kun voi keskittyä yhteen pieneen asiaan kerralla.

Jos oppilas keksii jonkin selkeän melodianpätkän tai rytmin, voi sen kirjoittaa ylös esimerkiksi oppilaan nuottivihkoon. Vaikka oppilas ei osaisi nuotteja vielä, voi olla mielenkiintoista nähdä, miltä hänen keksimänsä juttu näyttää nuoteilla. Pidemmällä oleva oppilas voi itse yrittää kirjoittaa sen. Näin ne jäävät muistiin ja niitä voi käyttää myöhemmin erilaisissa harjoituksissa.

Kirjoitan tähän vähän ehdotuksia, miten erilaisia musiikillisia asioita voisi kuvasta kaivaa esiin. Dynamiikan vaihtelua kuvasta löytyy yksinkertaisimmillaan miettimällä miten äännekkäitä kuvan elementit ovat. Rekisterin voi liittää helposti dynamiikan miettimiseen, sillä usein hiljaiset asiat toimivat korkealta ja kovaääniset matalalta. Suhteen nurin päin kääntäessä, tilanteesta voi tulla hyvällä tavalla hassu tai mielenkiintoinen. Esimerkiksi korkealta piipittävä norsu tai vaaniva leijona. Sykettä, rytmiä ja tempoa voi lähteä etsimällä kuvasta esimerkiksi jotain kävelevää tai toistuvaa liikettä tekevää. Sykkeen on hyvä hidastua ja nopeutua välillä. Sointiväriä voi hakea esimerkiksi kysymällä millainen tunnelma jossain tietyssä kohtaa kuvaa on tai mitä tunteita jokin herättää. Entä miten sen voisi kuvata sellolla. Oppilas saattaa kaivata tukea abstraktimman asian tuottamisessa motorisesti. Onko kuvassa jotain, joka on liikkumassa jotain kohti? Tai ehkä kiipeämässä tai tippumassa? Tällaisia kannattaa käyttää musiikin suunnan hakemiseen. Tonaalisen harmonian korostaminen sopii erinomaisesti sellaiseen kohtaan, jossa on jotain oppilaalle tuttua ja turvallista. Muotoon voi keskittyä sitten kun miettii elementeistä koostuvaa tarinaa. (vrt. Brännkärr; Heikkilä 2008, 26-28.)

Seuraavaksi elementeistä voi muodostaa tarinan, jos se ei muodostunut jo. Oppilas saa valita mistä lähdetään liikkeelle. Tarinan luomiseen pätee sama kuin elementtien keksimisessä. Opettaja auttaa vasta, jos oppilas ei keksi. Jos jokin osa-alue meinaa unohtua, ohjailevilla kysymyksillä voi yrittää monipuolistaa tarinan elementtejä. Opettajan rooli tarinassa voi olla esimerkiksi taustalla vallitseva tunnelma. Tarina on hyvä toistaa kokonaisuutena ilman taukoja.

Harjoitusta voisi viedä vielä vähän pidemmälle ehkä vähän säveltämisenkin puolelle tekemällä siitä yksinkertaisen ”nuotin”. Nuotteihin voi esimerkiksi piirtää teoksessa esiintyvien eri elementtien kuvat peräkkäin tapahtumajärjestyksessä

Jos oppilaalla on nauhuri jossain muodossa, tarinasta voi tehdä esimerkiksi kotona soittavan version. Ideana olisi nauhoittaa tarinan tunnelma taustanauhalle. Oppilaasta riippuen, nauhan voi soittaa opettaja tai oppilas yksin tai yhteistyöllä. Taustanauha ikään kuin luo maailman jossa voi seikkailla muiden elementtien kanssa. Nauhan päälle voi soittaa aiemmin tehdyn ”nuotin”, jolloin siitä muodostuu valmis teos, jonka voi esittää ilman opettajaa.

5.3 Kuulenko oikein – sokkona hapuilua

Tämän esimerkin tarkoitus on opettaa kuuntelua, kuulemaansa reagoimista ja korvakuvailta soittamista. Oppilas osaa jo jotenkin improvisoida tonaalisesti ja perussykkeen kanssa. Hän osaa jo kuunnella, että sopiiko hänen soittamansa ääni harmoniaan. Hän osaa myös löytää erikorkuisia ääniä vähintäänkin ensimmäisen aseman alueelta. Esimerkin ensimmäisiä harjoituksia voi kuitenkin hyvin tehdä aiemmassakin vaiheessa. Alun perin sain idean harjoitukseen, kun juuri sellonsoiton aloittanut oppilaani ei osannut kuunnella ja erottaa äänten korkeuksia toisistaan. Sellon virittäminen omin voimin oli lähes mahdotonta ja se aiheutti turhautumista, kun ei voinut harjoitella kotona. Silloin keksin harjoitella tätä selät vastakkain. Hän todella oppi löytämään äänet hyvin ensimmäisen harjoituksen avulla. Olen sittemmin käyttänyt vastaavia harjoituksia muidenkin oppilaiden kanssa, mutta en ihan niin pitkälle vietyinä kuin esimerkissä. Jatkoharjoituksia kaltaisiin harjoituksiin olen törmännyt opintojeni aikana muidenkin käyttämänä, mutta en ”sokkona”. Mielestäni ongelma niissä on yleensä, että oppilas matkii opettajan sormien asentoja kuulokuvan sijaan. Tai ei se oikeastaan ole ongelma, mutta harjoitus opettaa silloin vähän eri asiaa.

Oppilas ja opettaja istuvat soittotunnilla selät vastakkain, jolloin molemmat ovat pelkätään kuulokuvan varassa, eikä voi katsoa mitä toinen tekee. Tämä auttaa keskittymään pelkkään kuuntelemiseen.

Ensimmäinen askel on yksinkertainen harjoitus, missä toinen soittaa äänen ja toisen pitää löytää sama ääni sellostaan. Kokeilla saa kaikessa rauhassa. Oppilaan osaamistason perusteella tähän kannattaa asettaa hieman rajoja. Voidaan kertoa etukäteen miltä kieleltä äänen soittaa. Saman tasoisia ääniä löytyy toki monelta eri kieleltä eri asemista. Harjoitusta voi hieman helpottaa tarvittaessa sopimalla, että ääniä soitetaan vain ensimmäisenä.

mäisen aseman alueelta. Oppilaalle kannattaa etukäteen näyttää miten vasemman käden sormeita liu'utetaan kielellä, niin että syntyy glissando, jonka avulla ääntä voi lähteä hakemaan. Monipuolisuutta harjoitukseen saa ottamalla huiluäänet ja muut sellosta löytyvät äänet mukaan.

Seuraavaksi otetaan mukaan rytmisiä ja tonaalisia kuvioita. Oppilas toistaa opettajan soittaman kuvion kaikkina, ja keksii sitten oman opettajalle. Nämä on syytä pitää ainakin alkuun opettajan puolesta sellaisina, joita voi soittaa oppilaalle tutulta alueelta. Harjoitus soveltuu varsin monen tasoiselle oppilaalle, koska vaikeustaso riippuu täysin siitä, kuinka monimutkaisia kuvioita soittaa. Tätä harjoitusta varten pitää osata kuulla ja toistaa interalleja. Yksi tapa harjoitella tätä on matkia tonaalinen kuvio eri kohdasta kuin malli, eli transponoida. Alkutaipaleella olevalle oppilaalle tonaalisissa kuvioissa voi esimerkiksi käyttää vain vapaita kieliä ja huiluääniä, tai soittaa eri rytmejä yhdellä äänellä. Jos kaipaa vielä helpotusta, voivat soittajat kääntyä kasvot vastakkain. Tosin harjoituksen idea vähän katoaa silloin visuaalisten vinkkien tullessa mukaan.

Näistä harjoituksesta on helppo antaa kotiläksyjä. Opettaja voi soittaa oppilaan puhelimelle nauhalle pätkiä, jotka oppilas opettelee omatoimisesti korvakuulolta. Vielä parempi vaihtoehto on nauhoittaa pätkät tunnin ulkopuolella ilman oppilasta, ladata ne pilvipalveluun ja jakaa niihin linkin. Näin samoja pätkiä voi käyttää muidenkin oppilaiden kanssa. Tosin oppilas saa tuplahyödyn, jos pätkät on poimittu esimerkiksi seuraavaksi ohjelmistossa olevasta kappaleesta, johon oppilaalla ei ole vielä nuotteja.

Aluksi esimerkin harjoituksissa kannattaa antaa aikaa miettimiselle. Kun harjoitus alkaa tuntumaan liian yksinkertaiselta, voidaan ottaa mukaan perussyke, jonka sisään äänet tai rytmit sovitetaan. Apua saa metronomista. Harjoitusta voi jatkaa niin, että vuorovaihdossa ei anneta lainkaan miettimisaikaa, vaan jatketaan ilman taukoa. Jos kaipaa vielä haastetta, voidaan soittaa kaanonissa. Oppilas seuraa opettajaa esimerkiksi tahdin jäljessä. Toisinpäin se on oppilaalle lähinnä lepotauko jossa saa soittaa mitä haluaa. Toisen tapa lisätä haastetta, on soittaa yhtä aikaa sovitun pituisen pätkän ja sitten matkia toisen samalla soittaman pätkän perään. Tällaista moneen asiaan keskittymistä ja toisen kuuntelua tarvitaan ainakin kamarimusiikissa.

Viimeisenä asiana esimerkissä on harmoniaan soittaminen. Oppilaan täytyy osata soittaa eri asteikoita ja kolmisointuja seuraavaa harjoitusta varten. Selät vastakkain olo ei ole välttämätöntä, mutta se saattaa auttaa kuunteluun keskittymiseen. Kasvotusten oppilaan on mahdollista luntata sävellaji opettajan vasemmasta kädestä.

Lämmittelyksi voidaan soittaa eri oppilaan osaamia asteikoita ja improvisoida vähän niiden säveliä käyttäen. Sitten voidaan sopia, että käytetään vain asteikkojen ensimmäisen asteen kolmisointujen ääniä.

Seuraavaksi opettaja soittaa oppilaalle eri tuttujen sävellajien ensimmäisen asteen kolmisointuja sellolla tai sointuja pianolla, ja vaihtaa sävellajia aina sopivassa kohdassa sen jälkeen, kun oppilas on löytänyt soinnun sävelet. Oppilas seuraa perässä ja improvisoi kolmisoinnun äänillä. Jos oppilaan asteikkovarasto on riittävän iso, esimerkiksi jonkin sävellajin I-IV-V sointujen mukaiset sävellajit, voi opettaja soittaa sointuja loogisessa järjestyksessä, jolloin oppilaan improvisoinnista voi syntyä pieni tonaalista harmoniaa melkein noudattava kappale. Sointujen tehon ja jännitteiden miettiminen ei kuitenkaan ole välttämätöntä. Silloin lopputulos muistuttaa ehkä etäisesti modaalista kirkkomusiikkia.

Viimeisessä vaiheessa opettaja jatkaa eri sointujen soittoa rytmissä, niin että siinä on selkeät iskut. Metronomista saa tarvittaessa apua. Oppilaan tehtävänä on improvisoida niin, että iskulla alkavat sävelet kuuluvat aina soitettuun sointuun ja iskujen välissä alkavat sävelet saavat olla asteikon muita ääniä. Jos tavoitteena on pysyä mahdollisimman hyvin tonaalisessa harmoniassa, iskujen väliin soitettavien sävelien täytyy kuulua alkuperäisen sävellajiin.

Näistä harjoituksista saa oivan kotiläksyn LoopStation -sovelluksen avulla. Opettaja soittaa oppilaan puhelimeen loopin ensimmäiseksi raidaksi esimerkiksi loogisesti etenevän sointukierron tai kadenssin, jossa on selkeä syke. Raitaan voi tehdä myös jälkikäteen ”rumpukompin” lisäämällä looppiin raitoja ja yhdistämällä ne ensimmäiseen. Esimerkiksi iskujen väliin sopisi hyvin joku taputus. Pianoa on hyvä käyttää, jos sellainen on saatavilla. Jos oppilas ei osaa montaa asteikkoa, voi myös soittaa oppilaan osaamien asteikkojen sointuja satunnaisessakin järjestyksessä. Oppilaan tehtäväksi jää täydentää looppia lisäraidoilla. Tässä on se etu, että looppia voi kuunnella niin monta kertaa kuin haluaa ja kokeilla soittaa siihen päälle ennen nauhoitusta. Näin voi rauhassa kuunnella mikä sopisi parhaiten. Ensimmäinen raita on hyvä pitää yksinkertaisena esimerkiksi iskulle osuvilla kolmisoinnun sävelillä. Seuraava raita voisi olla hajasäveliä iskujen väliin. Kolmas raita voisi olla molempia yhdistettynä tarkasti kuunnellen mikä sopisi. Raitoja voi keksiä vielä lisääkin, esimerkiksi oma taputettu komppi taustalle. Lopputuloksen kannalta on hauskan kuulosta, jos joku raita on soitettu näppäillen. Lopussa pitää muistaa tallentaa. Seuraavalla tunnilla looppia voidaan kuunnella. Sen voi laittaa soimaan kaiuttimista, ja yrittää improvisoida siihen soolon päälle.

6 Pohdinta

Opinnäytetyön tavoitteena oli löytää keinoja liittää musiikkiteknologia ja improvisointi selotunnille mahdollisimman saumattomasti varsinkin oppilaan näkökulmasta. Uuden opetussuunnitelman myötä musiikkiteknologian ja improvisoinnin käytöstä tulee osa yhä useampien soitonopiskelua. Jos musiikkiteknologian ja improvisoinnin käyttöön liittyy tunnilla ylimääräistä sähellystä, niiden käytön tarkoitus jää todennäköisesti toteutumatta tai ne vievät liikaa aikaa muiden asioiden opiskelulta. Siksi opettajien on hyvä valmistautua heille mahdollisesti uusiin opetustapoihin, varsinkin koska soittotunneilla ei ole yleensä ole liikaa aikaa. Tarkoitan mahdollisimman saumattomalla käytöllä sitä, että musiikkiteknologian ja improvisoinnin käyttö työvälineinä olisi niin luonnollista, että ne helpottaisivat muidenkin soittotunnilta opetettavien asioiden omaksumista oppilaan näkökulmasta. Mielestäni löysin keinoja tähän ja näin ollen saavutin opinnäytetyön tavoitteen.

Opetussuunnitelmassa mainittiin, että oppilaalle tulisi tarjota tilaisuuksia tutustua musiikkiteknologian käyttöön sekä kannustaa oppilasta improvisoimaan (Opetushallitus 2018, sivu 48). Tulkintani mukaan niiden käyttö juuri oppilaitoksen soittotunnilta ei ole pakollista, jos aiheita esimerkiksi käsitellään muualla. Musiikkiteknologian osalta oletan päämäärän kuitenkin olevan sen luonnollinen käyttö apuvälineenä soitonopiskelussa. Toivoisin asian olevan näin myös improvisoinnin osalta, mutta pelkään että se tulee vielä monelle jäämään muusta soittamisesta erilliseksi asiaksi.

Opin opinnäytetyötäni kirjoittaessa paljon aiheista. Mielestäni yksi suurimmista hyödyistä itselleni oli improvisaation hahmottaminen teoriassa. Olen tähän asti oppinut sitä lähinnä käytännön kautta, mutta oli mielenkiintoista tutkia mitä improvisointi on. Opin myös paljon uutta musiikkiteknologiasta ja osaan hyödyntää sitä nyt entistä monipuolisemmin. Sain opinnäytetyötä tehdessäni paljon eväitä omaan opetukseeni. Minulle syntyi selkeä käsitys siitä, mihin suuntaan haluan opetustani viedä.

Käytin töissäni paljon omaa sanaa. Opintojeni aikana olen oppinut opinnäytetyön aiheista paljon sellaista, mistä minulla ei ole mitään materiaalia muualla kuin muistissani. Mietittyäni asioita systemaattisesti läpi ja kirjoittaessani niitä ylös, hahmotin kokonaisuuden paljon paremmin. Tämä myös synnytti minulle paljon uusia oivalluksia. Samalla tutkin lisää asioita, joista halusin tietää enemmän. Improvisoinnista löytyi helposti lähteitä, mutta musiikkiteknologian puolelta oli vähän vaikeampi löytää juuri sitä mitä hain.

Opinnäytetyössäni todennäköisesti paistaa läpi kokemattomuuteni kirjoittajana. Työprosessissa pahin virhe oli se, että jätin liikaa tekemistä viime tippaan. Toisaalta olen ihminen, joka saa parhaiten aikaan asioita viime tipassa.

Toivottavasti joku löytää opinnäytetyöstäni hyviä ideoita oman opettamisensa kehittämiseen. Vasta sitten oma tavoitteeni on saavutettu!

Lähteet

Bauer, William. I. 2014. MUSIC LEARNING TODAY, Digital Pedagogy for Creating, Performing and Responding to Music. United States of America. Oxford University Press. E-kirja.

Brännkärr, Lena-Maria; Heikkilä, Laura 2008. Soivat kuvat pianolla: improvisointikäsitteen avaamista musiikin peruselementtien avulla. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Enqvist, Eeva-Maria 2008. Improvisoiden soittotunnilla. Opinnäytetyö. Jyväskylä: Jyväskylän Ammattikorkeakoulu.

Herranen, Petri 2017. ”Vedetään hatusta” - Improvisaatio musiikillisen ilmaisun välineenä. Opinnäytetyö. Helsinki Metropolia Ammattikorkeakoulu

Hirvonen, Leena 2008. Impro soi sellolla. Opinnäytetyö. Jyväskylä: Jyväskylän Ammattikorkeakoulu.

Karppi, Lotta 2013. Improvisaatio soitonopetuksen ja musiikin ryhmäopetuksen välineenä: esimerkkejä improvisaatioharjoitteiden sovelluksesta musiikin opetuksessa. Opinnäytetyö. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Kohonen, Laura 2012. Puhuvalla kitaralla improvisoiden. Opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Kratus, John 12/1991. Growing with improvisation. Music educators journal, vol. 78, sivut 36-40

Kulmala, Elisa 2010. Imitaatio ja improvisaatio: Orff ja Suzuki varhaisiän musiikkikasvatuksessa. Opinnäytetyö. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Lind, Matti 2017. Trumpettituntien monipuolistaminen: Teknologiaa, fyysisiä harjoitteita ja vaihtelevia opetustapoja soittotunneille. Opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Nietosvuori, Noora 2015. Taitoa ja tekniikkaa improvisoimalla: Opas pienten viulisten alkeisopetukseen improvisaation avulla. Opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Opetushallitus 20.9.2017. Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet.pdf. Oph.fi. <URL: http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/taiteen_perusopetus> (luettu 29.10.2017)

Peippo, Jenni-Sofia 2016. Oppilas oman soittonsa asiantuntijana. Itsearviointitaitojen kehittyminen itseohjautuvassa soitonopiskelussa. YAMK opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu

Opiskele.com <URL: <http://opiskele.com/mute/>> (luettu 25.4.2018)

Puutio, Marjuikka 2014. Kuuntele ope, ihana ääni! Opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Pylkkänen, Veera 2015. Tekniikan ihmelapset: Päiväkoti-ikäisten lasten viihdeelektronikan käyttö kotona. Varhaiskasvatustieteen kandidaatin tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

SmartMusic. <URL: <https://www.smartmusic.com/>> (Luettu 30.1.2018)

Suomisanakirja.fi. <URL: <https://www.suomisanakirja.fi/improvisoida>> (luettu 25.2.2018)

Suzuki-menetelmä. Suomen Suzuki-yhdistys. <URL: <https://suomensuzukiyhdistys.net/tietoa-yhdistyksesta/suzuki-menetelma>> (luettu 7.4.2018)

Talouselama.fi <URL: <https://www.talouselama.fi/uutiset/8-vuotiaiden-alypuhelimista-paljastui-raju-luku-87-/29cab319-a91f-3e71-ac40-257d948d8056>> (Luettu 25.4.2018)

Tantarimäki, Maria 2013. Musiikkia, teatteria ja improvisaatiota: Harjoituskokoelma improvisoinnista musiikki- ja teatteriryhmille. Opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Tekijänoikeus.fi <URL: <http://www.tekijanoikeus.fi/tekijanoikeus/syntyminen/>> (luettu 25.4.2018)

Tuovila, Annu 2013. "Mä soitan ihan omasta ilosta!" Pitkittäinen tutkimus 7–13-vuotiaiden lasten musiikin harjoittamisesta ja musiikkiopisto-opiskelusta. Väitöskirja. Helsinki: Sibelius-Akatemia.